

FRIES LEVEND ERFGOED
Werken aan verscheidenheid

**Een globale beschrijving van de Friese
en met Fryslân verwante fruitrassen**

www.frieserassenengewassen.nl
info@frieserassenengewassen.nl

Platformreeks nummer 17, december 2017

Samenstelling: Johannes Spyksma

Foto's: Frits Doornenbal

Grafische verzorging: STIP, Leeuwarden, www.stipwerk.nl

Prijs losse verkoop: €5,00.

Bank: NL 16 TRIO 01976 46 174 ten name van penningmeester Werkverband Friese Rassen te Burgum.

Deze brochure is een uitgave van het 'Platform Friese rassen en gewassen' waarin de organisaties die zich richten op het behoud van de Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen, dierenrassen, fruitrassen en autochtone bomen en struiken samenwerken.

De in deze brochure beschreven fruitrassen worden in stand gehouden door 'Stichting Fruit yn Fryslân' en voorzover gedocumenteerd door de 'Vrienden van het oude fruit'.

Deze publicatie kwam tot stand door een financiële bijdrage van de Provincie Fryslân.

WAAR GAAT HET OVER

Fryslân is vanouds een landbouwprovincie. Toch werd er van oudsher niet veel fruit geteeld. Vruchtbomen staan voornamelijk op particuliere erven. Het zijn zowel traditionele boerenboomgaardjes, als ook grote 'hovingen' bij herenhuizen, states en landgoederen. In die aanplanten vinden we hoofdzakelijk fruitsoorten van Nederlandse of buitenlandse oorsprong die hier goed aarden.

Er zijn echter ook enkele appel-, peren- en bessensoorten die met Fryslân in verband kunnen worden gebracht.

WAAR HET OM GAAT

Aandacht voor de Friese en met Fryslân verwante fruitsoorten heeft een grote maatschappelijke betekenis.

Ze leveren een bijdrage aan de *agro-biodiversiteit*: de verscheidenheid van gewassen die voortkomt uit de landbouw. De combinatie van erin opgesloten genenmateriaal mag niet verloren gaan.

Fruitbomen vertellen iets over wat eerder tot stand is gebracht, ze zijn onderdeel van de cultuurhistorie.

Ze hebben ook economische waarde, doordat de vruchten gebruikt kunnen worden voor het ontwikkelen van streekproducten.

Sommige gewassen leveren het uitgangsmateriaal voor de spijlslijsten van restaurants. Als aan de oorspronkelijke fruitrassen geen economische betekenis wordt toegekend, is het waarschijnlijk snel met ze gedaan.

De fruitgewassen die in deze brochure globaal beschreven worden zijn dus het behouden waard!

I FRUITRASSEN DIE IN FRYSLAN ONTSTAAN ZIJN

APPELS

De Schoone van Iephof

Dit ras is vermoedelijk begin twintigste eeuw ontstaan op de kwekerij Iephof in Burgum. Het ras is langzamerhand enigszins bekend geworden en in breder kring verspreid.

Dokkumer Nije

Het ras is in de jaren twintig van de vorige eeuw uit een pitje ontwikkeld door een zekere Dijkstra te Dokkum. Het is volgens insiders een moesappel van weinig belang.

Dûke Mertens/Doeke Martens

De Doeke Martens wordt vermeld in de 'Pomologia' van Johann Hermann Knoop. De naam kan verband houden met Doeke van Martena, een edelman uit Cornjum. In de jaren negentig is het ras herontdekt in een boomgaard te Goutum.

Ambro

In de jaren vijftig van de vorige eeuw groeiden in de duinen van Schiermonnikoog, als gevolg van weggegooide klokhuisen honderden appelbomen. Fruitkweker Thijs Visser verzamelde van deze bomen stekjes. Zo ontstond de Ambro.

Present van Friesland/Presint fan Fryslân

In een boomgaard in Hurdegaryp werd enige jaren geleden de '*Present van Friesland*' ontdekt. Het ras werd daar in het begin van de twintigste eeuw ontwikkeld door Hendrik Idzes Westra.

DOOR 'FRUIT YN FRYSLAN' GEDANE VONDSTEN

Zoete van der Schoot

In 2010 werd bij het opruimen van een perceel kerstbomen door 'Fruit yn Fryslân' (FYF) in Drachten de '*Zoete van der Schoot*' gesignaleerd. Deze stoofappel heeft volgens de vindsters zijn oorsprong in De Knipe.

Roem van Drachten

Een De Haan in Drachten ontwikkelde de '*Roem van Drachten*'. Het is een handappel die de mensen van FYF aan een 'Bramley's Seedling' doen denken. Mogelijk is het een zaailing van deze appel.

Marijke Meu

Om Maria Louise Hessen Kassel (Marijke Meu) te eren, werd een bijzonder mooie en smakelijke zaailing door FYF tot '*Marijke Meu*' gedoopt. Er staan inmiddels een tiental bomen in de provincie.

Minne Dankert

Deze boom kwam zo'n 25 jaar geleden op in de heg van de tuin van aardappelveredelaar '*Minne Dankert*' in Stiens. Waarschijnlijk "Cox bloed".

Liliana

Van de op het 'jiskelân' bij Warten ontdekte '*Liliana*' werd vier jaar geleden een 5000 m2 grote professionele boomgaard ingericht. Het is de bedoeling dat de toekomstige opbrengst van de oogst naar een goed doel gaat.

Pit Oranje

Van de in Wolvega ontdekte 'Pit Oranje' werd in 2015 de eerste boom aangeplant op het speelplein van een Openbare Basisschool in Leeuwarden.

PEREN

Hallemine Bonne

Na een speurtocht langs beschrijvingen van Franse en Engelse pomologen, constateerde Nynke Zijlstra, voorzitter van Fruit yn Fryslân, dat de naam van deze peer veranderd was in Windsor, een perensoort ondergebracht in een collectieboomgaard in Brogdale (Kent) UK. De boom werd door haar met uit Engeland verkregen enthout weer aangemaakt. Bij de Vrienden van het oude fruit zijn ze van mening dat deze peer uit het Fries-Groninger grensgebied stamt.

De Hallemine Bonne zoals afgebeeld in Knoop's Pomologia

BESSEN

Silvergieter's Zwarte

Omstreeks 1926 ontwikkelt Ir. C.M. Slikke op de proeftuin in Leeuwarden *Silvergieters Zwarte*. Het ras wordt tien jaar later in de handel gebracht. De bessen zijn groot en smaken goed.

Stanza

De rode bes *Stanza* (afkorting van Sint Anna's Zaailing) wordt onder leiding van R. Elings geselecteerd op het fruitproefbedrijf te Sint Annaparochie.

Sint Anna's Korfke

De eveneens rode bes *Sint Anna's Korfke* kwam vanouds vooral veel voor op Het Bildt. Het ras is qua smaak zoeter dan de Stanza, maar door de lange trossen minder geschikt voor machinaal oogsten.

PRUIMEN

Wichter

Tot de met Fryslân verwante pruimen behoort de *Wichter*.

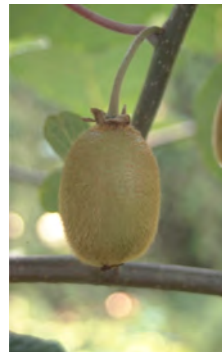
Er bestaat geen Nederlandse naam voor dit ras. Ze worden ook in aangrenzende streken, zoals het Westerkwartier, aangetroffen.

OVERIG FRUIT

Kiwi Buitenpost

Op de toenmalige proeftuin te Buitenpost werd de '*Kiwi Buitenpost*' ontwikkeld. Kinderen uit het dorp noemden de vrucht naar hoe deze er uit ziet 'Mûske'.

Mispel Eksmoarstersyl

Op het terrein van Dekema State in Jelsum staat de mispel *Eksmoarstersyl*. Afgaande op de naam moet de boom afkomstig zijn uit de gelijknamige buurtschap bij Exmorra.

II ENKELE APPELRASSEN DIE VANOUDS IN FRYSLAN VOORKOMEN

Drentsche Bellefleur

Als toevalsaailing omstreeks eind 19e eeuw ontstaan in Zuidoost-Drenthe.

Drentsche Bellefleur

Bramley's Seedling

Een grote, platronde moesappel van Engelse origine.

Reade Joop/Roode Tulpappel

Een vroegrijpend appelras. De vrucht is zachtzuur.

III ENKELE PERENRASSEN DIE VANOUDS IN FRYSLAN VOORKOMEN

Juttepar/Juttepeer

Eén van de meest bekende oude perenrassen. Al enkel honderden jaren bekend. Ze zijn niet erg goed te bewaren.

Juttepeer

Stienpar/Kleipeer

Een waardevolle roodkokende stoofpeer.

Sinteklazepar/Sint Nicolaaspeer

Dit ras kan rijke oogsten geven van kleine tot middelgrote peren.

IV ENKELE PRUIMENRASSEN DIE VANOUDS IN FRYSLAN VOORKOMEN

Boerewite/Enkele Boerenwitte

Is op veel erven in Noord-Nederland aan te treffen. De smaak is zoet en wat aromatisch.

Dûbele Boerewite/Dubbele Boerenwitte

Een middelgrote wit- tot lichtgele pruim.

Boerewite

Katerskloaten/Belle de Louvain

Grote tot zeer grote donkerblauwe pruim

OPDRACHTEN

Geef aan of de volgende beweringen waar of onwaar zijn

1. De Schone van Iephof ontstond in Dokkum
2. De Doeke Martens is een rode appel
3. De Ambro is ontstaan uit op Ameland weggeworpen klokhuizen
4. De Zoete van der Schoot is een stoofappel
5. Hallemine Bonne is een pruimensoort
6. Wichters groeien vooral op de Friese klei
7. Stanza en Sint Anna's Korfke zijn zwarte bessen
8. Bramley's Seedling is een handappel
9. De Drentse Bellefleur gedijt vooral op slechte bodemsoorten
10. De Roode Tulpappel is een handappel
11. Jutteperen kunnen goed bewaard worden
12. Kleiperen heten in het Fries Stienparren
13. De Dubbele Boerenwitte heet in het Fries Katerskloaten.
14. De Enkele Boerenwitte is heerlijk zoet.

UIT DE PLATFORMREEKS TE BESTELLEN PUBLICATIES

1. *Werken aan verscheidenheid*: werkzaamheden van het Platform Friese Rassen en Gewassen. Prijs: €3.50
2. De Friese rassen en gewassen en *grondeigenaars* Prijs: €2.50
3. De Friese rassen en gewassen en *receptuur, kookkunst* en *gastronomie* Prijs: €2.50
4. De Friese rassen en gewassen en *streekproducten* Prijs: €2.50
5. De Friese rassen en gewassen en *ruimtelijke kwaliteit* Prijs: €2.50
6. De Friese rassen en gewassen en de *natuurinclusieve landbouw* Prijs: €2.50
7. De Friese rassen en gewassen en de *stads- en dorpslandbouw* Prijs: €2.50
8. De Friese rassen en gewassen en *educatie* Prijs: €2.50
- 9-11 In een drietal *brochures* wordt verduidelijkt om welke rassen en gewassen het gaat en voorbeelden gegeven van wat er nu al mee gedaan wordt. Prijs: €7.50 per stuk
12. In een *naslagwerk* worden de Friese rassen en gewassen uitgebreid beschreven. Prijs: €10
13. In 2019 verschijnt een uitgebreide *documentatie* met teksten en foto's van de rassen. Prijs: €15
14. In de publicatie '*Tiden hawwe tiden*' wordt de Friese agrarische geschiedenis vanaf het eerste begin tot de huidige tijd beschreven. Per tijdvak wordt vermeld welke Friese en met Fryslân verwante landbouwgewassen, dierenrassen en fruitrassen zich voordeden. Prijs: €10
15. Een globale beschrijving van de *landbouwgewassencollectie* van het Werkverband Friese Rassen en Gewassen. Prijs: €5
16. Een globale beschrijving van de Friese en met Fryslân verwante *dierenrassen* Prijs: €5
17. Een globale beschrijving van de Friese en met Fryslân verwante *fruitrassen*. Prijs: €5
18. Een globale beschrijving van de in Fryslân gesignaleerde *houtige gewassen* Prijs: €5
19. Het fokken van de Friese of met Fryslân verwante *dierenrassen*. Prijs: €5
20. Het winnen van zaden en knollen van de Friese en met Fryslân verwante *landbouwgewassen*. Prijs: €5
21. Het instandhouden en vermeerderen van het *Friese fruit* Prijs: €5
22. Een introductie van het zaad voor de te telen *consumptiegewassen*. Prijs: €2.
23. Een introductie van het aan te bieden zaad in *zakjes* en *zakken*. Prijs: €2.
24. *FAN FRYSLANS GRUN*: Raamplan voor een gebundelde aanpak van de praktische en economische toepassing van de Friese en met Fryslân verwante dierenrassen, landbouwgewassen, fruitrassen en houtige gewassen. Prijs: €10

Bovengenoemde publicaties kunnen met vermelding van de nummers worden besteld door overmaken van de genoemde bedragen op banknummer TRIO 0197 646 174 ten name van penningmeester Werkverband Friese Rassen te Burgum.

Afgezien van het in 2019 verschijnend nummer 13 kan het gehele pakket door overmaking van €60 via het vermelde banknummer besteld worden. Portokosten: €7.50.

ANTWOORDEN

1. niet waar
2. niet waar
3. niet waar
4. waar
5. niet waar
6. niet waar
7. niet waar
8. niet waar
9. waar
10. waar
11. niet waar
12. waar
13. niet waar
14. waar

ADRESSEN

Stichting Fruit yn Fryslân (FYF)

www.fruitynfryslan.nl

fpdoornenbal@telfort.nl

Vrienden van het oude fruit (VOF)

www.vriendenvanhetoudefruit.nl

grietbergsma@hetnet.nl

Voor €12,50 abonnementsgeld in het jaar blijft u door het tijdschrift OER op de hoogte van wat er zich afspeelt bij het Platform Friese Rassen en Gewassen.

Banknummer: NL 16 TRIO 0197 646 174 t.n.v. Werkverband Friese Rassen.

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

Nederlands Zwartbles
Schapenstamboek

www.nzs.nl

www.zeldzamerassen.nl/
zwartbles-fokkersgroep

www.dwvn.nl

www.melkschapen.nl

VOOR LEVEND ERFGOED

www.szh.nl

www.roodbontfriesvee.nl

Wurkferbân Fryske Rassen / Werkverband Friese Rassen

www.werkverband-frieserassen.nl

www.freshollands.nl

www.onzestabyhoun.nl

www.fruitynfryslan.nl

www.landgeit.nl

www.herbariumfrisicum.nl

www.nvsw.nl

Vrienden
van het oude fruit
www.vriendenvanhetoudefruit.nl